

۲ - روابط علمی اروپا و ایران

بقیه از شماره ۱۱ سابقه گذشته

در نواحی آسیای مقدم برای محققین و دانشمندان اروپائی موانع و اشکالاتی در اوایل قرن نوزدهم موجود نبود بالعکس در قسمت های آسیای وسطی و مشرق آسیا وسایل تحقیق و روابط علمی امکان نداشت حکومت های محلی آسیای مقدم در تمام قلمرو حکمرانی خویش با نمایندگان علمی و سیاسی و تجاری اروپائی نهایت مساعدت را مبذول میداشتند

در ابتدای قرن نوزدهم تحقیقات گران بهائی راجع بایران انجام گرفت و قسمت عمده آن بزبان انگلیسی منتشر و تألیف شد همین موقع برای بسط نفوذ سیاسی در ایران بین فرانسه و انگلیس زد و خورد مفصلی جریان داشت جنرال گاردان فرانسوی از طرف ناپلیون (۱۸۰۸) سرکار فورد جانس سفیر انگلیس و بالاخره سرجان مالکم سفیر هند و انگلیس در يك موقع بدربار ایران رهسپار شدند (سرجان مالکم در سنه ۱۸۰۰ بنا بدستور حکومت هند و بریتانیا مسافرتی بایران نموده بود) سرجان مالکم در سال ۱۸۱۵ تاریخ مفصلی راجع بایران تألیف و منتشر نمود موریر منشی سرکار فورد جانس و سرک. اوزلی دوه مسافرت بایران نموده و شرح آنرا بطبع رسانید مؤلف مزبور رمان فوق العاده مشهور دیگری موسوم بحاجی بابا نیز تألیف کرده است رمان مزبور وضع زندگانی ایرانیان و مخصوصاً شرح دربار وقت را مفصلاً مجسم مینماید در موضوع ابنیه قدیمه ایران و آثار معماری آن (کرپورتر) در

سنوات ۱۸۲۰ - ۱۸۱۷ مسافرت‌های مهم طولانی در اطراف شمال غربی ایران بلاد اوراء قفقاز و آسیای ترکیه نموده و تحقیقات دقیقه نموده است سر. و. اوزلی برادر و منشی سر. ک. اوزلی سفیر انگلیس در ایران نیز راجع به معماری و آثار قدیمه ایران تحقیقاتی نموده که قسمتی از آن تا کنون منتشر نشده است

فرایزر انگلیسی نیز تعیین ارتفاع فلات ایران را نموده و دو مجلد مبسوط راجع بسفر نامه خویش در اطراف خراسان و سواحل جنوبی بحر خزر نشر و تألیف نمود و بنا باظهار کزن کلیه اطلاعات انگلیس ها در موضوع ایران مربوط به تحقیقات دقیقه موریر اوزلی و فرایزر میباشد از مسافرتین و سیاحان علمی عصر حاضر ممکن است سایکس را قلمداد نمود که از سنه ۱۸۹۲ تا ایام اخیر چندین مسافرت باطراف ایران و در داخله آن مملکت نموده است و مخصوصاً در قسمت جنوب ایران اطلاعات مفصلی جمع آوری کرده و قضیه سرحد بندی ایران و هندوستان بوسیله مشارالیه انجام گرفت بهقیده مؤلف کتاب مزبور اصول تحقیقات سابقه مالکم را در موضوع ایران کهنه و منسوخ نموده است مجموعه سفرنامه کزن که در سنه ۹۰ - ۱۸۸۹ بعنوان مخبر تایمس مسافرتی بایران نموده است از هر حیث کامل و جامع است برای محققین اروپائی آثار حجاری و خطوط قدیمه عصر هخامنشیان ایران فوالعاده جالب توجه و مورد استفاده است و بیش از تمام محققین هنری رالینس H. Rawlinson در موضوع نقوش بی ستون ایران تحقیقات مفیده نموده است (۴۴ - ۱۸۳۶) دونفر نقاش و معمار فرانسوی (فلاندین) و (کوست) راجع به خرابه های تخت جمشید تحقیقات نموده

و نقشه جامعی از خرابه های مزبور تدوین و منتشر ساخته و در سنه ۱۸۸۲ دکتر شولتس آلمانی مشرح مفصلی راجع به تخت جمشید منتشر نمود مطالب دکتر شولتس آلمانی از نتیجه تحقیقات هیئت اعزامی علمی ۱۸۷۴ جمع آوری شده است هیئت مزبور برای مشاهده تقارن زهره و آفتاب عازم ایران (اصفهان) شده بودند ولی رئیس هیئت اعزامی اندرباس ایرانیست و مستشرق مشهور فقط در سال ۱۸۷۶ موفقی بود در ایران گردید و تحقیقات مربوطه به تخت جمشید در سنه ۱۸۷۸ با تمام رسید کتاب دکتر شولتس محتوی بر نقشه تخت جمشید و توضیحات مختصری از پرفسور نلدک است نقشه و عکس های کتاب مزبور اولین نقشه و تصویری است که از تخت جمشید برداشته شده است فقط در سنه ۱۸۶۰ یکی از عکس های کتاب مزبور را یکنفر از سیاحان اروپائی تهیه نموده بود پس از تألیف و نشر کتاب شولتس مسافرین و سیاحان دیگری نیز بایران آمده و از تخت جمشید نقشه و عکسهای کالتری تهیه نموده اند در سنه ۱۹۰۴ هیئت علمی انگلیسی به بیستون آمده و تحقیقاتی راجع به حجاری و نقوش آن محل انجام دادند در سنه ۱۹۰۷ نتیجه عملیات هیئت مذکور منتشر گردید ولی قسمت عمده اطلاعات مهم راجع به تخت جمشید و سایر ابنیه قدیمه ایران بوسیله زاری و هرتسفلد (۱۹۱۰) تهیه و جمع آوری گردید دیگر از تحقیقات مهمه علمی راجع به معماری ایران و اسلام توسط دلیافوی انجام یافته است مشارالیه با زوجه خود در سنوات ۶ - ۴ - ۱۸۸۱ مسافرتها طولانی بایران نموده و در قسمت معماری اسلام و ایران کشفیات گران بهائی نموده اند ژان دلیافوی زوجه مشارالیه ضمن کتاب مبسوطی شرح مسافرت ۶ -

۱۸۸۴ خود و شوهر خویش را تدوین نموده است
 مجموعه و لیافوی مشتمل بر تصاویر و نقشه های عالی بعلاوه دارای
 یازده مواد و اطلاعات واقعی است سپس دموورگان فرانسوی نیز به نوبه
 خود در آثار حجاری و معماری قدیم ایران اکتشافات مفیدی نموده است
 در سنه ۱۹۰۰ امتیاز انحصاری حفاری آثار عتیقه ایران به
 هیئت علمی فرانسوی اعطاء شد تحقیقات مربوطه در نواحی جنوب
 غربی ایران (خوزستان) شروع و ادامه دارد در صورتیکه آثار عتیقه
 این ناحیه کاملاً مربوط به قسمت تمدن سواحل دجله است و چندان
 ارتباطی با اوضاع فلات ایران ندارد در نتیجه تحقیقات هیئت فرانسوی
 اطلاعات و آثار مهمی از ادوار تمدن بابل بدست آمد و برعکس راجع
 به تمدن ادوار اسلامی و ادوار هخامنشی آثار جالب توجهی در نقاط
 فوق الذکر کشف نگردید بالنتیجه راجع باعصار و قرونی که شواهد و کتب
 تاریخی (مانند قرون هخامنشی و قرون اسلامی) موجود است آثار و
 علائم عملی کشف نگردید و برعکس آثار و علائم مهمی در موضوع ادوار
 بابل بدست آمده است که متأسفانه شواهد و آثار کتبی تاریخی مربوط
 آنها فعلاً موجود نیست

علی جواهر الکلام

تقر و ترجمه از کتاب تاریخ روابط علمی شرق و اروپا و روسیه منطبقه لنین گراد

История изучения Востока в Европе и России

Ленинград 1925